

Teadus- ja arendustegevuse erandi kohaldamine teenuste tellimisel

Dokumendi eesmärk ja kasutusala

Teadus- ja arendustegevuse korraldust reguleerib Eesti Vabariigis [teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus](#) (TAKS). Lähtuvalt nimetatud seaduse § 13 lg 2 p 1 sätestatust korraldab teadus- ja arendustegevuse (T&A) valdkonda Haridus- ja Teadusministeerium (HTM). Kuna enne riigihangete seaduse (RHS) § 11 lg 1 p-s 19 sisalduva erandi kohaldamist tuleb selgeks teha, kas hankelepingu esemeks on teadus- ja arendustegevus, siis vajaduse korral annab ministeerium selgitusi TAKS-i tõlgendamise ja rakendamisega ning T&A-ga seotud küsimustes.

Käesoleva dokumendi eesmärk:

- 1) Kirjeldada T&A erandi kohaldamise protseduure;
- 2) Kirjeldada kriteeriume, mille täitmise korral on võimalik teenuste tellimisel kohaldada T&A erandit RHS § 11 lg 1 p 19 mõistes.

Käesolev dokument on kasutusel raamistiku või abivahendina planeeritavatele teenustele hinnangu andmiseks T&A erandi kohaldamise seisukohalt.

T&A erandi kohaldamise õiguspärasusele hinnangu andmise protseduur

Selgitamine, kas tellitava teenuse puhul on tegemist T&A teenusega ning kas on võimalik erandi kohaldamine RHS § 11 lg 1 p 19 tähenduses, on hankija ülesanne. Hankija peab enne lepingu sõlmimist ilma riigihanget korraldamata olema veendunud, et tegemist on teenusega, millele on võimalik kohaldada T&A erandit.

Vajadusel on hankijal võimalus pöörduda vastava hinnangu saamiseks HTM teadusosakonna poole. Samuti on ministeeriumi poole õigus pöörduda kõigil asutustel, kes teostavad hankija hanketegevuse üle mistahes kontrolli (näiteks audiitoritel auditite käigus, struktuuritoetuste rakendusüksustel kulude struktuuritoetuste reeglitele, sh hankereeglitele vastavuse kontrollimisel), selgituste ja hinnangu saamiseks T&A erandi kohaldamise küsimustes.

Hinnangu andmisega, kas tellitava teenuse puhul on võimalik rakendada T&A erandit või oli põhjendatud T&A erandi kasutamine, tegeleb HTM teadusosakond, kes vajadusel kaasab vastava valdkonna eksperte. Hinnang peab olema põhjendatud, järgides T&A erandi kasutamise kriteeriume.

Hinnangu saamiseks tuleb kas teenuse tellijal või teenuse tellimise viisi õiguspärasuse kontrollijal esitada teenuse lähteülesanne ja/või teenuse tellimise ja teenuse osutamisega seotud materjalid. Lähteülesandele antakse hinnang käesoleva dokumendi lisa toodud kontroll-lehe vormis, kusjuures hinnangu andmise aluseks on lähteülesandes või teenuse tellimisega seotud dokumentatsioonis (pakkumus, uuringu aruanne) toodud teave.

Kui hinnangu andmiseks on vajalik täiendav teave, pöördub HTM selle saamiseks teenuse tellija või teenuse tellimise viisi õiguspärasuse kontrollija poole.

Hinnang võib olla üks järgnevatest:

- 1) Tellitav/tellitud teenus vastab tervikuna T&A erandi kriteeriumitele;
- 2) Tellitav/tellitud teenus ei vasta tervikuna/suuremas osas T&A erandi kriteeriumitele;
- 3) Tellitav/tellitud teenus vastab T&A erandi kriteeriumitele osaliselt (näidata, millised osad tellitavast teenusest vastavad T&A erandi kriteeriumitele ning milliste osade puhul ei ole T&A erandi kasutamine õigustatud).

Kui teenusele antud hinnangu kohaselt vastab teenus T&A erandi kriteeriumile osaliselt, on hankija otsustada, kas hankida teenus kasutades teisi sobivaid hankemenetluse liike, jätta osa, millele T&A erandit ei ole võimalik kohaldada, tellitavast teenusest välja, või jätta teenus tervikuna tellimata.

T&A teenus võib sisaldada ka osi, mida eraldiseisvalt ei loeta T&A teenuseks, kuid mis on teenuse terviklikuks osutamiseks vajalikud.

Kui tegemist on struktuuritoetustest rahastatava teenusega, ei vabasta HTMi hinnang rakendusüksust (SA Archimedes struktuuritoetuste agentuur) kohustusest kontrollida RHSi täitmise nõuet toetuse saaja poolt ja rakendusüksus võib täiendavalt küsida hinnangut HTMi teadusosakonnalt.

T&A erandi kohaldamise kriteeriumid

Õiguslik alus:

1. RHS § 11 lg 1 p 19:

§ 11. Erandid

(1) Käesolevas seaduses sätestatud korda ei ole hankija kohustatud rakendama, kui:

19) tellitakse CPV-koodidega 73000000-2–73120000-9, 73300000-5, 73420000-2 ja 73430000-5 kaetud teadus- ja arendusteenus, välja arvatud, kui lepingust tuleneb kasu üksnes hankijale tema enda tegevuseks ja teenuste eest tasub täies ulatuses sama hankija;

2. RHS § 49 lg 3 p 1:

(3) Asjade hankelepingu sõlmimisel on hankijal õigus lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud alustele korraldada riigihange väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetlusena, kui:

1) hankelepingu esemeks olevaid asju toodetakse üksnes teadusuuringute, katsete, õppe- või arendustegevuse eesmärgil ja hankelepingu ese ei hõlma asju, mida toodetakse tulu saamiseks masstoodanguna või teadusuuringute või arendustegevusega seotud kulude katmiseks;

Soovituslikud kriteeriumid T&A teenuste määratlemiseks

- (a) T&A teenused peavad olema uuenduslikud;

- (b) T&A teenuste lahendus peab sisaldama teatavat ebakindluse elementi, st lahendus ei tohi olla ilmselge isiku jaoks, kes on uuritava või arendatava valdkonna spetsialist;
- (c) T&A teenuste tulemus peab olema avaldatud teistele turuosalistele;
- (d) T&A teenused ei ole pärast uuringute läbiviimist hankija ja pakkuja vahelise hankelepingu alusel turustatavad;
- (e) T&A teenuste rahastamine ja riskid peavad olema jaotatud hankija ja pakkuja vahel.

Kriteeriumite kirjeldused

Ülaltoodud kriteeriumid jagunevad kaheks:

- 1) Kriteeriumid, mille abil on võimalik teenuse liigitamine T&A teenuseks;
- 2) Kriteeriumid, mille abil toimub T&A erandi rakendamise aluse määratlemine.

Tellitava teenuse liigitamine T&A teenuse alla

T&A erandi kohaldamiseks peab teenus olema liigitatav T&A teenuse alla, mh teenus peab olema **uuenduslik** ning lahendus peab sisaldama teatavat **ebakindluse elementi**, samuti **ei tohi teenus olla** pärast uuringute läbiviimist **hankelepingu alusel turustatav**.

TAKS § 2 p 7 kohaselt on **teadustegevus** isiku loomevabadusel põhinev tegevus, mille eesmärk on teaduslike uuringute abil uute teadmiste saamine inimese, looduse ja ühiskonna ning nende vastastikuse toime kohta;

TAKS § 2 p 2 kohaselt on **arendustegevus** – uuringute ja kogemuste kaudu saadud teadmiste rakendamine uute materjalide, toodete ja seadmete tootmiseks, protsesside, süsteemide ja teenuste juurutamiseks või nende oluliseks täiustamiseks.

Täpsema definitsiooni T&A tegevuse määratlemiseks annab OECD dokument [Frascati manual](#). Frascati manual on rahvusvaheliselt tunnustatud metodoloogia T&A statistika kogumiseks ja kasutamiseks ning oluline tööriist nii statistikutele kui ka T&A poliitika kujundajatele üle kogu maailma. Manuaal sisaldab baasmõistete definitsioone, juhiseid andmete kogumiseks ning klassifikaatoreid T&A statistika koostamiseks.

Frascati manual: Teadus- ja arendustegevuse eesmärgiks on alati uued leiud, mis põhinevad algupärastel ideedel (ja nende tõlgendustel) või hüpoteesidel. Selle tulemus ei ole suures osas ette teada (vähemalt ei ole teada selle saavutamiseks kuluv aja ja ressursside hulk); see on planeeritud ja eelarvestatud (ka juhul, kui sellega tegelevad üksikisikud) ning sellega soovitakse saavutada vabalt ülekantavaid või turul kaubeldavaid tulemusi.

Tegevus peab olema:

- **uudne**,
- loominguline,
- **ettemääramatu tulemusega**,
- süstemaatiline,
- ülekantav ja/või korratav.

Kõik viis tingimust (vt täpsemalt http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2016/11/FrascatiManual2015_2ptk.pdf, lk 3-7) peavad olema teadus- ja arendustegevuse korral vähemalt põhimõtteliselt alati täidetud, olgu tegemist pideva või aegajalt toimuva tegevusega.

Alusuuringud on eksperimentaalne või teoreetiline töö, mida tehakse peamiselt selleks, et saada uusi teadmisi nähtuste ja vaadeldavate faktide põhialuste kohta ilma otsese praktilise rakenduse eesmärgita. **Rakendusuurinud** on algupäraseid uurinud uute teadmiste saamiseks, kuid need on suunatud eeskätt kindlale praktilisele eesmärgile. **Eksperimentaalarendus** on süstemaatiline töö, mis põhineb uurimistegevuse tulemusena saadud teadmistel ja praktilistel kogemustel ning loob uut teadmist eesmärgiga valmistada uusi tooteid, võtta kasutusele uusi protsesse või täiustada olemasolevaid tooteid või protsesse (vt ka http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2016/11/FrascatiManual2015_2ptk.pdf; lk 7-14)

NB! Eksperimentaalarenduse mõistet kasutatakse Eestis tihti tootearenduse mõiste sünonüümina, kuid Frascati käsiraamatu järgi on tootearendus üldisem mõiste. Tootearendus laiemalt on uue toote (kauba või teenuse) turule viimise üldine protsess alates ideede ja kontseptsioonide sõnastamisest kuni turustamiseni. Eksperimentaalarendus on tootearendusprotsessi üks etapp: sellel etapil kontrollitakse üldiste teadmiste rakendatavust konkreetsetel kasutusjuhtudel, mis on vajalikud protsessi edukaks lõpuleviimiseks. Eksperimentaalarenduse etapp lõpeb siis, kui T&A tegevuse tingimused ei ole enam täidetud. T&A erandit on võimalik kohaldada juhul, kui T&A teenuste kaudu saavutatud tulemust või lahendust ei ole plaanis turustada tellija ja teenuse pakkuja vahelise lepingu alusel. T&A teenuste eesmärk on üksnes edasi arendada või luua uut toodet või teenust, mis võiks pakkuda konkreetse valdkonna turuosalistele turustamishuvi. T&A teenuseid samastatakse kommertskasutusele eelneva tegevusega.

T&A erandit on võimalik kasutada ([Direktiivi 2014/24/EL](#) artikli 14 järgi) ainult selliste T&A lepingute puhul, mis on kaetud CPV koodidega 73000000-2 – 73120000-9, 73300000-5, 73420000-2 ja 73430000-5.

T&A teenusteks ei loeta:

- (a) Hariduslikku ja koolituseesmärki kandvad teenused (mistahes personali või tudengite koolitamisega seotud tegevused loodusteaduste, tööstuse, meditsiini, põllumajanduse, sotsiaalteaduste valdkonnas, välja arvatud suurem osa doktorantide läbiviidavatest uurinutest);
- (b) T&A teenustega seotud teenused (mistahes spetsialiseerunud ametkondade tegevus, mis puudutab näiteks andmete kogumist, salvestamist, tõlkimist, hindamist vms, välja arvatud T&A teenuste abil saadud tulemuste kohta aruande koostamine);
- (c) Teised tööstustegevused (näiteks T&A teenuste läbiviimiseks tehniliste vahendite varumine, T&A teenuste abil saadud toodete või teenuste turustamine vms);
- (d) Haldus- ja tugiteenused (näiteks T&A teenuste tarbeks rahastuse otsinud ning rahaliste vahendite jagamine või mistahes T&A teenuste läbiviimiseks vajalikud transportimis-, hoiustamis-, puhastus- ja parandusteenused).

T&A erandi rakendamise aluse määratlemine

Kui eespool toodud kriteeriumite ja põhimõtete alusel selgub, et tellitava teenuse puhul on tegemist T&A teenusega, kontrollitakse, kas esinevad asjaolud, mis välistavad erandi kasutamise:

- 1) lepingust tuleneb kasu üksnes hankijale tema enda tegevuseks ja
- 2) teenuste eest tasub täies ulatuses sama hankija.

Esimene tingimus tähendab seda, et T&A teenuste tulemustest peavad saama kasu ka teised turuosalised ning tulemused peavad olema avaldatud ka teistele, mitte üksnes T&A teenuste tellijale või T&A tegevuste läbiviijale. T&A tulemuste avaldamine võib toimuda nt teadusvaldkonda puudutavates erialaajakirjanduses või teaduskonverentside raames.

Teine tingimus tähendab, et teenuse eest ei tasu täies ulatuses hankija, vaid see peab olema rahastatud ka teiste partnerite poolt. Kui hankija on ainsaks lepinguga tasu maksma kohustunud isikuks, ei ole see tingimus täidetud, ning sellisel juhul peab T&A erandi kohaldamiseks kindlasti olema täidetud esimene tingimus.

Teadus- ja arendustegevuse erandi kohaldamine teenuste tellimisel

KONTROLL-LEHT

I Info tellitava teenuse kohta

Tellitava teenuse nimetus	
Teenuse tellija	
Teenuse eeldatav maksumus	
Teenuse lühikirjeldus (eesmärk, oodatavad tulemused, peamised tegevused)	

II Tellitava teenuse liigitamine T&A teenuse alla

Nr	Kriteerium	Vastavus kriteeriumile jah/ei	Selgitus/põhjendus (lisada selgitus, kuidas on tellitava teenuse puhul antud kriteerium täidetud)
1	T&A teenuse vastavus T&A tegevuse definitsioonile, sh teenus on uuenduslik (innovatiivne) ja ettemääramatu tulemusega		
2	T&A teenused ei ole pärast uuringute läbiviimist hankija ja pakkuja vahelise hankelepingu alusel turustatavad		
CPV kood (märgi sobiv):		73000000-2 Uurimis- ja arendusteened ja seonduvad nõustamisteenused. 73100000-3 Uurimis- ja eksperimentaalarendustöö teenused. 73110000-6 Uurimistööteenused. 73111000-3 Uurimislaborite teenused. 73112000-0 Mereuringute teenused. 73120000-9 Eksperimentaalarendusteened. 73300000-5 Uurimis- ja arendustöö planeerimine ning elluviimine. 73420000-2 Teostatavuse eeluuring ja tehnoloogilised demonstratsioonid. 73430000-5 Testimine ja hindamine	
KOKKUVÕTE		<i>Hinnang, kas ülaltoodud kriteeriumite põhjal on hinnatava teenuse puhul tegemist T&A teenusega. Kui tellitav teenus vastab T&A teenuse kriteeriumitele osaliselt, märkida, mis osas.</i>	

III T&A erandi rakendamise aluse määratlemine

Nr	Kriteerium	Vastavus kriteeriumile jah/ei	Selgitus/põhjendus (lisada selgitus, kuidas on tellitava teenuse puhul antud kriteerium täidetud)
1	T&A teenuste lepingust tulenev kasu on laiem kui üksnes hankija enda tegevuse läbiviimiseks		
2	T&A teenuste eest tasutav tasu on hankijal jagatud teiste partneritega		
KOKKUVÕTE		<i>Hinnang, kas ülaltoodud kriteeriumite põhjal on hinnatava teenuse puhul täidetud T&A rakendamise alused. Erandi kohaldamine on võimalik, kui täidetud on vähemalt üks kriteerium kahest.</i>	

IV Kokkuvõttev hinnang teenusele teadus- ja arendustegevuse erandi kohaldamiseks

HTM kui T&A tegevuse mõiste sisustaja lõplik hinnang T&A teenusele

Kontroll-lehe täitja nimi ja ametikoht

/allkirjastatud digitaalselt/